

Den deskriptive Erhvervsetiks Opgave og Metodeproblem.

Af Wolmer Clemmensen ¹⁾

En Dom, der vurderer en Handling eller dens Motiv som god eller ond, kaldes en etisk Dom. Overalt og til alle Tider fældes etiske Domme. Men de Notæ, man tillægger Begreberne god og ond, er stærkt afvigende og betinget af Tid og Sted. En Handling, der i forrige Aarhundrede var usædelig, betragtes i Dag som sædelig. I Europa anses det for uetisk at spise sine Forældre, naar de bliver gamle og ulevedygtige, medens det inden for visse vilde Stammer anses for paakrævet af Overleveringen²⁾. Men selv inden for et mindre Samfund og i samme Tidsalder afviger de forskellige Grupperes etiske Domme overordentlig meget. Man taler saaledes inden for en bestemt Tidsperiode om en speciel Officersmoral, Lægemoral, Sagførermoral, Handelsmoral o. s. v. Og disse forskellige Professionsgruppers moralske Habitus undergaar en Udvikling og Omformning fra den ene Epoke til den anden.

Den deskriptive Erhvervsetiks Opgave er at undersøge og gøre Rede for saadanne Domme inden for Erhvervslivet og for de forskellige etiske Synspunkter, der kan anlægges, og som mere eller mindre bevidst *bliver* anlagt og i Praksis *maa* anlægges paa Erhvervslivet — ikke alene af dets praktiske Udøvere, men tillige af de forskellige økonomiske Videnskabers Dyrkere — al Objektivitet til Trods. Ikke mindst i den videnskabelige Paavirkning af de etiske Normers Vilkaarlighed og Upaaviselighed m. H. t. objektiv Gyldighed ligger den deskriptive Erhvervsetiks Opgave.

Derfor vil den deskriptive Erhvervsetik ikke være i Stand til at docere en bestemt Morallære — bortset fra, at det aldrig er en Videnskabs Opgave at »prædike Moral«.

¹⁾ Dr. phil.

²⁾ Se Edward Westermarck: *The Origin and Development of the Moral Ideas*. London 1924. Vol. I p. 390.

Den deskriptive Erhvervsetiks Opgave og Metodeproblem.

Af Wolmer Clemmensen ¹⁾

En Dom, der vurderer en Handling eller dens Motiv som god eller ond, kaldes en etisk Dom. Overalt og til alle Tider fældes etiske Domme. Men de Notæ, man tillægger Begreberne god og ond, er stærkt afvigende og betinget af Tid og Sted. En Handling, der i forrige Aarhundrede var usædelig, betragtes i Dag som sædelig. I Europa anses det for uetisk at spise sine Forældre, naar de bliver gamle og ulevedygtige, medens det inden for visse vilde Stammer anses for paakrævet af Overleveringen²⁾. Men selv inden for et mindre Samfund og i samme Tidsalder afviger de forskellige Grupperes etiske Domme overordentlig meget. Man taler saaledes inden for en bestemt Tidsperiode om en speciel Officersmoral, Lægemoral, Sagføreremoral, Handelsmoral o. s. v. Og disse forskellige Professionsgruppers moralske Habitus undergaar en Udvikling og Omformning fra den ene Epoke til den anden.

Den deskriptive Erhvervsetiks Opgave er at undersøge og gøre Rede for saadanne Domme inden for Erhvervslivet og for de forskellige etiske Synspunkter, der kan anlægges, og som mere eller mindre bevidst *bliver* anlagt og i Praksis *maa* anlægges paa Erhvervslivet — ikke alene af dets praktiske Udøvere, men tillige af de forskellige økonomiske Videnskabers Dyrkere — al Objektivitet til Trods. Ikke mindst i den videnskabelige Paavirkning af de etiske Normers Vilkaarlighed og Upaaviselighed m. H. t. objektiv Gyldighed ligger den deskriptive Erhvervsetiks Opgave.

Derfor vil den deskriptive Erhvervsetik ikke være i Stand til at docere en bestemt Morallære — bortset fra, at det aldrig er en Videnskabs Opgave at »prædike Moral«.

¹⁾ Dr. phil.

²⁾ Se Edward Westermarck: *The Origin and Development of the Moral Ideas*. London 1924. Vol. I p. 390.

Moralske »Sandheder« kan ikke bevises og kan derfor aldrig opnaa objektiv Gyldighed. Den enkeltes Tilslutning til et etisk System maa altid bero paa et *subjektivt Valg*. Derimod kan etiske Systemer og moralske Forestillinger meget vel opnaa *kollektiv Gyldighed*, d. v. s., at de inden for et Samfund eller en Samfundsgruppe opnaar Majoritetens Sanktion¹⁾. Og hvad mere er, der har aldrig eksisteret noget Samfund uden saadanne etiske Normer med kollektiv Gyldighed. Selv et Forbrydersamfund har jo sin »Moral«, sine Regler og Normer. Og ligesom ethvert socialt Fænomen er Undersøglesobjekt for Sociologien, er enhver etisk Norm eller moralsk Forestilling Objekt for den deskriptive Etik. Men ligesom til Eks. Religionssociologien har koncentreret sig om de religiøse Fænomener, koncentrerer den deskriptive Erhvervsetik sig om de etiske Normer, Idealer, Anskuelser, Principper og moralske Forestillinger, der opstaar, udvikles, ændres og forgaar i Erhvervskredse, og som altid har betydet en stor Rolle i Samfundsmaskineriet. Som et rent Erfaringsmateriale møder de Forskeren overalt, hvor Erhvervslivet udfolder sig i Dagliglivet. I Forretningsmænds Udtalelser, Selvbiografier, i Reklamer og Annoncer, i juridiske Dokumenter, Love, Domsafgørelser, i retsdogmatiske Skrifter o. s. v. ligger de erhvervsetiske Normer og Problemer gemt.

Som et Eksempel paa en saadan moralsk Anskuelse kan man nævne den, der i de sidste Decennier saa kraftigt er blevet fremsat, at Erhvervslivet ikke blot skal skaffe dets Udøvere en rimelig Fortjeneste, men at det tillige skal tjene Samfundet. Denne etiske Grundsætning, hvis objektive Gyldighed lige saa lidt som nogen anden etisk Sætning lader sig bevise, er inden for enkelte Samfund og Samfundsgrupper ikke langt fra at blive et Axiom med kollektiv Gyldighed, hvorpaa hele erhvervsetiske Systemer bygges op. Skeptikeren og Kynikeren kan *privat* kalde det for Handelsbluff, en ny Form for Svindel, en ny moralsk Maske, som Erhvervslivet tager paa, men *objektivt* maa man lidenskabsløst konstatere disse moralske Forestillinger og etiske Normers Tilstedeværelse inden for bestemte Samfundsgrupper, hvad enten de nu kommer til Orde i Skrifter, Kongrestaler, i etiske Koder, eller hvad det nu er. De er simpelthen empiriske Fakta. At undersøge disse er den deskriptive Erhvervsetiks Opgave.

¹⁾ Hvorvidt et etisk Princip har naaet kollektiv Gyldighed, lader sig exakt kun konstatere ved *den statistiske Metode*. Enquêteer i meget stort Omfang maatte da foretages; og paa det herved fremkomne Materiale kunde Statistikker saa udarbejdes. — I hvilket Omfang denne Metode vil blive benyttet af den deskriptive Erhvervsetik, kan ikke forudsiges paa nuværende Stadium af dens Udvikling. Men Muligheden er der og burde i en Specialundersøgelse tages op til nærmere Overvejelse og Efterprøvelse.

Det Materiale, der kan danne Grundlaget for Undersøgelserne, er særdeles rigt; og Metoderne, efter hvilke man kan foretage dem, er mangfoldige. En Orientering af Materiale og Metoder synes derfor for-maalstjenlig.

Banebrydende inden for de historiske Undersøgelser var *Max Weber*¹⁾, der vakte umaadelig Opsigt ved Fremsættelsen af sin Tese om den protestantiske Etiks Indflydelse paa Kapitalismens Udvikling. Uden at underkende de økonomiske Faktorerers dominerende Rolle søgte han at paavise, hvorledes Calvinismen og Puritanismen med den Lutherske Kaldstanke som Udgangspunkt havde fremelsket en Livsstil, der fik Betydning for Dannelsen af den kapitalistiske Erhvervsetik.

De historiske Undersøgelser blev videreført af Forskerne *Ernst Troeltsch*²⁾, *R. H. Tawney*³⁾ og *Georg Wünsch*⁴⁾. Med nogen Ret har *Carl F. Tauersch*⁵⁾ imidlertid indvendt, at disse Forfattere mangler Forstaaelse af Erhvervslivets funktionelle og dynamiske Karakter.

Webers Tese vandt ikke Tilslutning hos alle. Bl. a. imødegaas han af *H. M. Robertson*⁶⁾, der drager den religiøse Indflydelse paa den økonomiske Udvikling i Tvivl, og hævder, at saafremt en saadan overhovedet har gjort sig gældende, er det ikke Protestantismen, men Jesuiterne, der har haft størst Betydning. Robertsons Paastand har imidlertid selv mødt megen Modstand og tilbagevises energisk af *J. Brodrick*⁷⁾. Selv har jeg foretaget en Undersøgelse af, hvorledes de religiøse Systemer har haft Indflydelse paa de erhvervsetiske Princippers Udvikling i Danmark⁸⁾.

Udfra den førnævnte Grundopfattelse, at Forretningslivet og Handelen skal tjene Samfundet, har man især i Amerika udarbejdet etiske Koder, som sendes til hvert Medlem inden for de forskellige Handels-sammenslutninger. *Edgar L. Heermance*⁹⁾, der har udgivet en hel Samling af etiske Koder, gør i sin Indledning opmærksom paa tre Ting, han mener, man bør have in mente, naar man vil studere etiske Koder. For det første, at de er udformet for at tjene et praktisk Formaal, og

¹⁾ Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie, Tübingen 1934. Først udgivet i Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik. Vol. XX, XXI, 1904—5.

²⁾ Die Soziallehren der christlichen Kirchen. Tübingen 1912.

³⁾ Religion and the Rise of Capitalism. London 1926.

⁴⁾ Evangelische Wirtschaftsethik. Tübingen 1927.

⁵⁾ Business Ethics. The International Journal of Ethics. Vol XLII. April 1932 p. 280.

⁶⁾ Aspects of the Rise of Economic Individualism. Cambridge 1933.

⁷⁾ The economic morals of the Jesuits. London 1934.

⁸⁾ De religiøse Systemers Indflydelse paa de erhvervsetiske Princippers Udvikling i Danmark. Fra Reformationen indtil det nittende Aarhundredes Begyndelse. København 1940.

⁹⁾ Codes of Ethics. Burlington 1924.

at det *ikke* drejer sig om en Fremstilling af den almindelige Moralitet, men om Sædvane og Idealer, Pligter og Forseelser inden for en særlig Gruppe. De etiske Principper udformes i Vendinger og Udtryk fra Dagliglivets Verden. For det andet er Koden med faa Undtagelser ikke en Lov, men snarere en Tro, som akcepteret og ført ud i Praksis vil være af social Betydning. Men det vilde være vildledende at betragte Koden som et Barometer paa Forretningslivet. Hvor vidt den almindelige Praksis stemmer overens med Koden, kan kun bestemmes ved et nøje Studium af de frie Erhverv og de forskellige Handelsgrene. For det tredje behøver Antagelsen af en Kode ikke at være Udtryk for en høj moralsk Standard. I Handelsforeninger, som ikke har udformet saadanne Koder, kan »Æreskoden og Sansen for social Ansvarlighed være lige saa høj eller højere«¹⁾.

Heermance er saaledes selv klar over de Vanskeligheder, der er knyttet baade til de teoretiske Studier af Koderne og til deres praktiske Gennem- og Videreførelse. Men trods disse Vanskeligheder er de meget vigtige Kilder ved Studiet af Handelsmoralen, da de er en tydelig Manifestation af den »moralske Rejsning«, Amerika var Vidne til i Begyndelsen af det tyvende Aarhundrede. Denne Rejsning var i første Række knyttet til »the trade association«, om hvilken Heermance skriver følgende: »Det er indlysende, at Handelsforeningsbevægelsen er en af de betydeligste Faktorer i moderne amerikansk Historie. Den har indvirket dybt paa Forretningsmandens Tankegang og Handlinger. Som socialt Fænomen er den nærmeste Parallel de middelalderlige Gilders Opstaaen. I Lighed med Lavet repræsenterer den amerikanske Handelsforening den frivillige Regulering af Industri indefra i Modsætning til tvungen Regulering udefra. Den er forskellig fra Lavet ved den Kendsgerning, at Medlemsskab er aabent for alle Firmaer af Anseelse og ved Indskrænkning af Konkurrence mellem Medlemmer«²⁾.

Det er saaledes hævet over al Tvivl, at der inden for Erhvervslivet foregaar væsentlige Ændringer af den moralske Habitus. At tage Stilling til disse er som sagt *ikke* Videnskabens Opgave; thi den videnskabelige Forskning som saadan kan og skal ikke give sig af med at docere denne eller hin Morallære; den er slet ikke i Stand til at begrunde en saadan³⁾. Men den skal holde sig til sagligt at analysere de Bestræ-

¹⁾ Op. cit. pp. 2—3.

²⁾ The Ethics of Business. New York-London 1926. p. 11.

³⁾ Sml. Jørgen Jørgensen: Imperativer og Logik, hvori han gør gældende, at en »formal« Begrundelse af Moralens principielt er umulig. Se især pp. 183—89. Theoria Vol. IV, 1938, part II). Se endvidere Åke Petzäll: The basis of the validity of ethics, og Walter Dubislav: Zur Unbegründbarkeit der Forderungssätze. (Begge Artikler findes i Theoria. Vol. III parts II and III, 1937, henholdsvis p. 321 og p. 330).

belser, der gøres for Skabelsen af en fair Forretningsførelse. Disse Bestræbelser og de Udslag, de giver sig, danner et ypperligt om end uhyre vanskeligt Materiale for den videnskabelige Udforskning af de erhvervsetiske Problemer. Det videnskabelige Arbejdes praktiske Betydning ligger deri, at det skulde hjælpe det økonomiske Livs Mænd til en klar og skarp Problemstilling, saaledes at ogsaa den praktiske Løsning af Vanskelighederne sker paa en saa saglig Maade som muligt.

Som Raamateriale for Undersøgelser af den erhvervsetiske Struktur anvendes tillige juridiske Dokumenter. Disse frembyder et stort og rigt Stof. I Tyskland har man beskæftiget sig indgaaende med Spørgsmaalet om illoyal Konkurrence, herunder falsk Reklame, Udsalgsregler, Forretningshemmeligheder og om Tilsværtning af Konkurrenter. Her skal blot nævnes et Par Navne. *Günther Alexander Katz*¹⁾, *Hans Kirchberger*²⁾, *P. Seelow*³⁾, *Wolfgang Heintzeler*⁴⁾, *Heinrich G. van Dam*⁵⁾, *Fr. Holzinger*⁶⁾ og endelig *Hermann Isay*⁷⁾. Sidstnævnte viser, hvorledes den juridiske Lov om Konkurrence ligesom selve Tanken om fri Konkurrence er vokset op paa den kapitalistiske Erhvervsordning. Imidlertid er den ikke vokset op straks som Barn af den kapitalistiske Tidsalder, men forholdsvis sent, saaledes at dens fulde Udvikling først falder i Højkapitalismens Tid⁸⁾. Paa den Tid udformede der sig en særlig Erhvervsethøs, hvoraf Spørgsmaalet om loyal og illoyal Konkurrence udgør en væsentlig Del. Og ikke mindst Juraen skal ifølge Isay hjælpe med paa Udarbejdelsen af en saadan Erhvervsetik⁹⁾.

I Frankrig er Spørgsmaalet blevet taget op af *Henri Godinot*¹⁰⁾. Og fra

¹⁾ Moderne Fälle unlauteren Wettbewerbs. Rechtsfragen der Praxis. Berlin 1929, Band 17.

²⁾ Unlauterer sittenwidriger und unerlaubter Wettbewerb. 1931.

³⁾ Das Wettbewerbsgesetz in praktischen Beispielen. 1930.

⁴⁾ Die Grenzen zulässiger Preisunterbietung. 1932.

⁵⁾ Preisunterbietung als Misbrauch wirtschaftlicher Macht und als unzulässiger Wettbewerb. 1935.

⁶⁾ Die Zulässigkeit von Wettbewerbshandlungen. Berlin 1933.

⁷⁾ Das Rechtsgut des Wettbewerbsrechtes. Berlin 1933.

⁸⁾ Op. cit. p. 54.

⁹⁾ »Die Entwicklung dieser neuen Berufsethos ist die Aufgabe des § 1 U. W. G., die Schaffung eines Kodex von Normen zum Schutz der guten Sitten des Wettbewerbs« (ibid. p. 62), »Das durch das U. W. G. geschützte Rechtsgut ist vielmehr das Berufsethos des Gewerbs; das durch die Mitarbeit aller beteiligten, wie der Gerichte neu zu schaffende Berufsethos« (ibid. p. 62). »So erscheint die Erwartung begründet, dass es in absehbarer Zeit gelingen wird, zu einem Kodex der Verbotsnormen des unlauteren Wettbewerbs zu gelangen, durch den das Berufsethos des freien Gewerbs seinen Ausdruck und zugleich seine Sicherung findet«. (ibid. p. 66).

¹⁰⁾ La concurrence déloyale ou illicite. Nancy 1932.

Amerika kan nævnes *James Hopkins*¹⁾ og *F. H. Knight*²⁾. Af særlig Interesse er de Undersøgelser, der er foretaget af *Carl F. Tauesch*³⁾. Han belyser Forholdene ved en nøje Gennemgang af The Sherman Anti-trust Law og hævder, at Datoen for Oprindelsen til Business Ethics i U. S. A. simpelthen kan sættes til 1890, da denne Lov saa Dagens Lys⁴⁾. Fra dette Tidspunkt begyndte de moderne amerikanske Forretningsproblemer at dukke op. Det Materiale, han behandler, er Debatterne i Senatet, saaledes som de foreligger i de skrevne Referater, endvidere en Række Tilfælde, som Domstolene har behandlet i Tilknytning til denne Lov, der ifølge Tauesch er særlig bemærkelsesværdig. Thi her ser man, hvorledes »ydre Regulering«, som i tusinde Aar havde behersket Kirkens Stilling over for Handelen, nu blev tilegnet af Staten; Shermanlovens rigoristiske Bestemmelser var symptomatiske for den amerikanske Handels voksende Styrke og for Følelsen af, at den skulde holdes i Tømme⁵⁾.

I Forbindelse med Fremhævelsen af juridiske Dokumenter som Materiale bør man nævne »The Harvard Business Reports«, hvor en Række autentiske Tilfælde fra Forretningslivet er samlet og udgivet med Kommentarer. Et tilsvarende Arbejde burde tages op paa de forskellige erhvervsetiske Institutter, hvorved et uvurderligt Materiale fra alle Lande vilde skaffes til Veje.

Den deskriptive Erhvervsetiks Forhold til Juraen er dette, at medens Juraen, in casu Erhvervsretten, beskæftiger sig med de skrevne Love, koncentrerer Erhvervsetiken sig særligt om Handelens uskrevne Love. Disse, som undertiden betegnes som Handelsoutumer eller Usancer, har ofte langt større Betydning end de skrevne Love for hele Erhvervslivets Struktur og Dynamik.

Som Undervisningsfag vil den deskriptive Erhvervsetik tangere Erhvervsretten, og vil som Følge heraf undertiden synes at faa en normativ Karakter, hvilket den saa vidt mulig bør undgaa, da dens videnskabelige Opgave bør være rent deskriptiv. Her ligger afgjort en Vanskelighed, som skyldes, at den deskriptive Erhvervsetik har meget Materiale fælles med Juraen, idet den ikke alene benytter juridiske Dokumenter som f. Eks. Domsafgørelser, men tillige retsdogmatiske Skrifter, hvori Problemstillingen er normativ.

¹⁾ The law of unfair trade including trademarks, trade secrets and goodwill. Chicago 1900.

²⁾ The Ethics of Competition. London 1936.

³⁾ Policy and Ethics in Business. New York and London 1931.

⁴⁾ Op. cit. p. 53.

⁵⁾ Ibid. p. 65. Se endvidere Kristen Andersen: Rettens stilling til konkurrenseregulerende sammenslutninger og avtaler. Oslo 1937. p. 61—85.

Størstedelen af Udlandets erhvervsetiske Litteratur er iøvrigt endnu normativt præget. Dette har jeg fundet uheldigt og søger derfor at føre Erhvervsetiken ind i et *deskriptivt, empirisk Plan*, hvorved den ledes fra de normativt, spekulativt prægede Discipliner i Retning af den sociologiske Videnskab. Herved skabes Grundlag for metodisk Fremgangsmaade i de erhvervsetiske Undersøgelser. Den Særstilling, jeg kommer til at indtage i Forhold til mine Forgængere, betyder imidlertid ikke et Brud med disse. Mit Forsøg paa at gøre Erhvervsetiken til en deskriptiv, empirisk Videnskab vil kun være et Led i de almindelige, om end hidtil ikke særligt omfattende Bestræbelser for at gøre Erhvervsetiken til en selvstændig Videnskab.

Fra nogles Side er foreslaaet, at Erhvervsetiken ligesom skulde »lænkes« til Driftsøkonomien, saaledes forstaaet, at Erhvervsetik og Driftsøkonomi skulde tjene samme Formaal, d. v. s. at lære de Studerende, hvorledes man med alle til Raadighed staaende Erkendelsesmaader opnaar de fordelagtigste økonomiske Resultater i Erhvervsvirksomhederne ved Anvendelse af de mindst mulige økonomiske Midler. Men herved vilde Erhvervsetiken faa en normativ Karakter, endda af en meget speciel Karakter. Sat paa Spidsen vilde det komme til at lyde: hvad der fremmer Rentabiliteten er moralsk. I tidligere Tider blev dette faktisk hævdet. Men heller ikke denne specielle Morallære kan det være Erhvervsetikens Opgave at docere. Principielt og formelt maa den afholde sig fra at tage Stilling til de forskellige erhvervsetiske Systemer. At Kendskab til disse imidlertid i *Praxis* fører til en Forstaaelse af, at hæderlige Forretningsmetoder i det lange Løb betaler sig bedst — er de mest rentable — er en anden Sag, som store Dele af Forretningskredse forøvrigt af sig selv er ved at opdage. Derfor har netop saa stærke Røster rejst sig mod den illoyale Konkurrence og de unfair Handelsmetoder. Disse gaar nemlig ikke blot ud over det købende Publikum, men *ogsaa* ud over Handelsstanden selv. Men dette er en Indsigt, den Enkelte *selv* maa komme til. At han lettere naar den gennem objektivt Kendskab til de erhvervsetiske Problemer, er indlysende. Heri bestaar den praktiske Nytte af den deskriptive Erhvervsetik. Men denne som saadan maa være strengt objektiv. Den deskriptive Erhvervsetik har meget Materiale fælles med Erhvervsret og Driftsøkonomi, men som Videnskab maa den hvile i sig selv og skabe sine egne Metoder; og *dens Formaal maa ene og alene være dette*: at give et objektivt Kendskab til de skiftende erhvervsetiske Systemer og forskellige Normer og Principper. Til den Enkelte maa det saa dernæst overlades at knytte disse Kundskaber sammen med sin juridiske og driftsøkonomiske Viden og saa ud herfra *selv vælge denne eller hin Erhvervs-politik*.

Mange Enkeltproblemer inden for Erhvervsetiken er blevet taget op til Behandling. Saaledes har *Clarence Birdsey*¹⁾ undersøgt Forholdet mellem Voldgift og Forretningsetik. Og *Oswald von Nell Breuning*²⁾ har skrevet om Børsmoralen. Paa et mere psykologisk og bredere Grundlag har *O. Lemarié* skrevet om Handelsmoralen og søgt at vise hvorledes »L'activité économique, en effet met en jeu trois forces psychologiques, dont il est facile de montrer les rôles respectifs: les appétits, l'intelligence et la conscience«³⁾.

Som frugtbart Materiale kan man nævne Biografier og Skrifter af store Driftsherrer. *Hugo F. Koenigsgarten*⁴⁾ har i sine Undersøgelser af Grundforestillingerne i amerikansk Erhvervsetik med Held anvendt *Andrew Carnegies*⁵⁾ og *Henry Fords*⁶⁾ Skrifter. Thi disse staar som fyldestgørende Repræsentanter for deres Tidsalders Driftsherrer. Tilmed fremfører de deres Syn og Paastande nogenlunde systematisk. Og sidst, men ikke mindst maa man ifølge Koenigsgarten give disse Praktikers Værker Fortrin for rent teoretiske Værker, fordi deres Virkning ude blandt Offentligheden er umaadelig stor. Endvidere fordi de i deres Ureflekterthed lader de herskende Grundforestillinger komme frem umiddelbart og oprindeligt. Disse Driftsherrers Skrifter maa ikke tydes ud fra deres individuelle Sammenhæng med deres Forfattere. Men de skal forstaas som Udtryk for almindelige og i amerikansk Tankegang levende Forestillinger og Ideer, d. v. s. som karakteristiske Udslag af en bestemt Aandsindstilling og et bestemt Livssyn. Carnegie repræsenterer den liberalistisk orienterede Driftsherretype, der er udgaaet fra det 19. Aarhundrede. Hans Velgørenhedsetik blev Rettesnor for de amerikanske Millionærer. Ford staar derimod som Udløseren af en bestemt nationaløkonomisk Teori, der under Navnet »Fordisme« blev optaget af talrige Driftsherrer. Til Rækken af disse Mænds Skrifter føjede sig nu andre som f. Eks. begge *Rockefellernes*⁷⁾ og *Filenes*⁸⁾.

¹⁾ Arbitration and Business Ethics. New York 1926.

²⁾ Grundzüge der Börsenmoral. Freiburg 1928.

³⁾ La morale des affaires. Paris 1928, p. 131.

⁴⁾ Grundvorstellungen der amerikanischen Wirtschaftsethik 1934.

⁵⁾ Bl. a. »Evangelium des Erfolges« — »Triumphant Democracy« — »Kaufmanns Herrschgewalt« — »Evangelium des Reichtums«.

⁶⁾ Bl. a. »Mein Leben und Werk« — »Das grosse Heute — das grössere Morgen« — »Philosophie der Arbeit« — »Going forward« — »Bringt uns die Technik vorwärts?«

⁷⁾ J. D. Rockefeller. »The personal Relation in Industry«. New York 1923. — »Memoiren«.

⁸⁾ »Ein Weg aus dem Wirwar«. Frankfurt 1925. — »Persönliche Erfolge«. — »Reichtum für Alle«.

Naar man saa tillige medtager de forskellige Nationaløkonomers og Socialfilosoffers Værker, opnaar man ifølge Koenigsgarten saaledes en i sig selv sluttet Sammenhæng af Forestillinger, Principper i og Forordringer til Erhvervslivets Udformning — et Idesystem, der ligger til Grund for de forskellige Forsøg paa og Tilløb til en etisk Højnelse og Nyordning af det økonomiske Liv.

I Forbindelse med Omtalen af Biografier skal det nævnes, at ogsaa Skønlitteraturen med Udbytte kan benyttes som Materiale¹⁾. Studiet af dette afgiver en værdifuld Støtte for den typologiske Begrebsdannelse, der saavel ud fra et sociologisk som psykologisk Synspunkt er et videnskabeligt Instrument af stor Nytte for Studiet af de erhvervsetiske Principper og disses Udvikling.

Erhvervsetiken maa ligesom Sociologien benytte sig af *den komparative Metode*. Ved at sammenligne de forskellige Tidsaldres og de forskellige Landes erhvervsetiske Principper vil man efterhaanden kunne finde ind til de erhvervsetiske Fællesprincipper, der har opnaaet kollektiv Gyldighed. Det, som det internationale Handelskammer og den internationale Liga i Praksis stræber efter.

Den komparative Metodes Betydning fremhæves af adskillige Forskere, bl. a. *Morris Ginsberg*²⁾ og *Albert Bayet*³⁾, selvom sidstnævnte tillige advarer mod at benytte den overfladisk, saaledes som det ofte har været Tilfældet netop inden for etiske Studier.

Den deskriptive Erhvervsetik maa, saaledes som allerede dens Navn angiver, ikke mindst benytte *den deskriptive Metode*. Og navnlig maa den som enhver Videnskab, der befinder sig paa sit Begyndelsesstadium, benytte sig af denne Metode. Thi det første, der maa gøres, er at fremlægge Materialet, beskrive det og paapege Problemernes Eksistens. Siden kan der saa tages fat paa Klassifikation, Systematisering o. s. v. o. s. v.

Endelig vil jeg som en Mulighed pege paa Anvendelsen af *den experimentelle Metode*. Hidtil er den ikke blevet benyttet i erhvervsetiske Undersøgelser. Men jeg vil mene, at der med Udbytte vilde kunne foretages Eksperimenter. For at konstatere, hvilke erhvervsetiske Principper og moralske Forestillinger der gør sig gældende i Handelskredse, kunde

¹⁾ Her skal blot nævnes et Par enkelte Værker: *Thomas Mann: Die Buddenbrooks. John Galsworthy: The Forsyte Saga. Émile Zola: L'Argent. George Santayana: The Last Puritan. Bonck White: Millionspekulanten*. Se endvidere *S. Turcottes Disputats: Les gens d'affaires sur la scène française de 1870 à 1914*. Paris 1936.

²⁾ Causality in the Social Sciences. Proceedings of the Aristotelian Society. London 1935.

³⁾ La science des faits moraux. Paris 1925.

man benytte den Fremgangsmaade at lade et tilstrækkeligt stort Antal Personer fra Handel og Industri konfrontere med en Række virkelige eller konstruerede Problemer og Situationer. Og de afgivne Svar og Begrundelserne for disse vilde da give et mere exakt Billede af Forholdene, end de andre hidtil benyttede Metoder har formaaet. Saadanne Eksperimenter vilde naturligvis bedst kunne foretages paa dertil egnede Forskningsinstitutter.

Om den deskriptive Erhvervsetiks praktiske Nytte til Slut dette: Ved at gøre den til Undervisningsfag gives der den vordende Forretningsmand Kundskaber, der vil være ham et Middel til større Erkendelse af og Indsigt i de mangfoldige og yderst komplicerede Faktorer — ofte af ikke-økonomisk Art, — der er medbestemmende for Erhvervslivets Udvikling og Ytringsformer. Og selvom den deskriptive Erhvervsetik ikke docerer Moral, vil Kendskab til den i Praksis gøre den Enkelte bedre skikket til at deltage i det Arbejde, som *Det Internationale Handelskammer*, *La Lique Internationale contre la Concurrence Déloyale* og *Rotary International* udfører for Bekæmpelsen af den illoyale Konkurrence og de unfair Handelsmetoder.

Hvorledes den moderne Erhvervsetik i Fremtiden nærmere bedst skal udformes og muligt omformes, vil først fremgaa af dens fortsatte Udvikling. Endnu har den ikke naaet sin endelige Form og Indhold. Dette kan ikke understreges stærkt nok. Over for et saa nyt Forskningsomraade som den deskriptive Erhvervsetik maa man lægge Fordomme til Side og i hvert Fald ikke fælde forhastede Domme. Man bør erindre sig, hvorledes enhver ny Videnskab, der har set Dagens Lys, har maattet famle sig frem fra et i Regelen højst ufuldkomment Stade. Den deskriptive Erhvervsetik danner ingen Undtagelse herfra. Baade m. H. t. Udvælgelse af Materiale og Fastlæggelse af Metoder staar den endnu over for store Vanskeligheder.

Nogle har ment, at en deskriptiv Erhvervsetik næppe kunde gennemføres. Intet er mere fejlagtigt. Først med Erkendelsen af, at objektivt gyldige Moralprincipper ikke kan findes, og at en normativ Erhvervsetik derfor *videnskabelig set* simpelthen er en *Umulighed*, er Vejen aaben for at forme Erhvervsetiken til en empirisk Videnskab. Sagligt (d. v. s. uden at tage subjektive Standpunkter) at iagttage og beskrive Fænomenerne og dernæst at finde *Lovmæssigheden* blandt Fænomenerne er Videnskabens Opgave. Dette gælder ogsaa den moderne Erhvervsetik. I Lighed med t. Ex. Nationaløkonomien har den maattet begynde normativt for gennem et deskriptivt Overgangsstadium¹⁾ at

¹⁾ Jvf. min Bog, *Deskriptiv Erhvervsetik*. København 1942.

naa frem til sit *endelige Maal*: at finde Aarsagssammenhængen mellem Fænomenerne. I Stedet for de mange og ofte golde Spekulationer over og subjektive Meninger om, hvorledes de erhvervsetiske Principper *bør* være, kan man rent erfaringsmæssigt konstatere, hvorledes disse Principper faktisk *er*, og dernæst søge at finde *Løvene* for deres Udvikling.

Den Kamp, der er blevet ført for at frigøre de økonomiske Videnskaber for moralske Dogmer og Normer¹⁾, vil først kunne føres til Ende ved Hjælp af en empirisk Erhvervsetik. Thi Problemet om Etikens Forhold til Økonomien løses ikke ved at négligeres, men ved at drages frem til Belysning. Som Videnskab skal Erhvervsetiken saa at sige være a-etisk og ganske objektivt uden moraliserende Tendenser søge at finde den lovmæssige Sammenhæng mellem de økonomiske og de erhvervsetiske Fænomener, saaledes som disse ytrer sig i de efter Tid og Sted skiftende Samfundsstrukturer.

Man kan møde den Tanke, at Erhvervsetiken vilde komme til og ligefrem *burde* virke som en Slags moraliserende Søndagsskolelærer for Erhvervslivet. Dette er en dyb, en meget dyb Misforstaaelse. Erhvervsetikens Opgave som Videnskab er *udelukkende* denne: sagligt og køligt at undersøge Fænomenerne og at spørge efter de Love, efter hvilke de udvikler sig. Kun ved en saadan Fremgangsmaade i Undersøgelserne vil den moderne Erhvervsetik blive i Stand til at løse sin Opgave: at yde Bidrag til Forstaaelsen af det moderne Erhvervslivs Forudsætninger — og dets Fremtidsveje.

---

¹⁾ Jvf. Gunnar Myrdal: *Vetenskap och Politik i Nationalekonomien*. Stockholm 1930.